

Maaïke Hajer
Hogeschool Utrecht
Contact: Maaïke.hajer@hu.nl

“Genredidactiek”: nieuwe perspectieven voor vakspecifiek taalonderwijs

1. Inleiding

Wat is ‘genredidactiek’, of liever gezegd: ‘genregericht taalonderwijs’? We bedoelen hiermee een vorm van taalgericht vakonderwijs. Het Platform Taalgericht Vakonderwijs organiseerde onlangs een studiedag, waarin met experts uit Australië en Zweden werd besproken in hoeverre die benadering van onderwijs in schoolse taalvaardigheid een verdieping kan geven aan het taalbeleid in de Nederlandstalige context. Op het Schoolvak Nederlands zal ik een introductie geven en bespreken waarom het Platform, waarin vijftien organisaties in Nederland werken aan versterking van taalbeleid in alle vakken, die benadering de moeite waard vindt om nader te verkennen.

2. Verder de ‘vak-taal’ in

De taal van wiskunde verschilt van die van biologie of geschiedenis. In het project *Taalgericht de Vakken in!* van het Platform Taalgericht Vakonderwijs (Hajer, van der Laan, Meestringa 2010) werden dertien vakspecifieke lessenseries uitgewerkt in een samenwerking tussen taal- en vakspecialisten en dat leverde al een aantal nieuwe inzichten op. Een van die inzichten is dat een dieper begrip van het vaktaalgebruik op functionele taaltaken, syntaxis en woordenschat noodzakelijk is om leerlingen in hun taalontwikkeling beter te kunnen begeleiden. In een schooltaalbeleid kan dan worden uitgezocht hoe dergelijke aspecten het best in een samenwerking tussen docenten Nederlands en andere vakken onderwezen kunnen worden.

Een nieuwe inspiratiebron hierbij vormt de ‘genredidactiek’ die vooral in Australië, maar ook in Zweden, vaste voet aan de grond kreeg. Uitgangspunt is dat er binnen schoolvakken specifieke tekstsoorten centraal staan. Denk aan het practicumverslag van een scheikundeproef, een beschrijving van de indeling van het dierenrijk of een uiteenzetting over het proces van fotosynthese bij biologie, een verklaring van een historische gebeurtenis bij geschiedenis... In de ‘Sydney school’ is een beschrijving van

dergelijke schoolse ‘genres’ uitgewerkt. Er wordt dus niet alleen gedoeld op literaire genres waarvoor het begrip in Nederland meestal wordt gebruikt.

In elk tekstgenre is sprake van een samenhang van talige kenmerken: zowel op het niveau van tekstopbouw als in het gebruik van persoonlijke voornaamwoorden of nominalisering en tevens in wat betreft de toon en woordkeus. Basis voor de beschrijving vormt de functionele linguïstiek, de ‘Systemic Functional Linguistics’, zoals die vanaf de jaren 1970 zijn uitgewerkt door Michael Halliday, Ruqaiya Hasan en anderen (zie Christie & Derewianka 2008; Rose 2008). Die taalkundige theorie beschrijft het taalgebruik in contexten vanuit de begrippen ‘field’ (inhoud: waar gaat het over?), ‘tenor’ (toon tussen de taalgebruikers: wie doen er mee?) en ‘mode’ (communicatievorm: in alledaags gesprek, per telefoon, via geschreven brief). Het idee achter de genredidactiek is dat aandacht voor typerende kenmerken van teksten, die je zo op het spoor kunt komen, leerlingen helpt te leren zien hoe taalgebruik in de vakken in verschillende vakregisters werkt. Ze leren zien wat historici of biologen doen met taal. Door soms samen pratend vakteksten te analyseren en samen vakteksten te schrijven, komt een organische integratie tot stand van leesvaardigheid en spreek- en luistervaardigheid, die gericht is op taalbewustzijn en vaardigheid in vakspecifiek taalgebruik. Daarvoor is een didactische cyclus uitgewerkt die wordt aangeduid als de ‘teaching learning cycle’ (Hamilton 2010).

Vanuit eigen ervaringen en dagelijkse taal ontwikkelen kinderen langzamerhand een schoolse formulering, zoals Gibbons laat zien (2006) in het volgende voorbeeld:

- “1. Look, it’s making them move. Those didn’t stick.
2. We found out the pins stuck on the magnet.
3. Our experiment showed that magnets attract some metals.
4. Magnetic attraction occurs only between ferrous metals.”

De eerste tekst is een voorbeeld van wat kinderen zeggen als ze experimenteren met magneten en hun aantrekkingskracht op verschillende materialen. De tweede tekst is een voorbeeld van wat de kinderen zeggen als ze aan de klas rapporteren over hun experiment. De derde tekst komt uit een schriftelijk verslag van de experimenten in de klas. De laatste tekst komt uit een encyclopedie voor kinderen.

Het is precies die ontwikkeling van taal die door een analyse van teksten en taalgebruik in de vakken duidelijk kan worden. Leraren kunnen daarmee het specifieke van hun taalgebruik leren zien en krijgen zo een instrument in handen om gerichte feedback voor vaktaalontwikkeling van hun leerlingen te kunnen geven.

3. Ervaringen in de Zweedse context van (tweede)taalonderwijs

Het is opvallend om te zien hoe de genredidactiek in een paar jaar tijd voet aan de grond heeft gekregen in Zweden. Binnen het tweedetaalonderwijs is ontdekt dat de Australische ervaringen helpen om een brug naar de schooltaal te bouwen. Een flinke groep taaldidactici bekwaamt zich via cursussen, studie en studiebezoeken in 'Systemic Functional Linguistics' en in 'genre pedagogy', zoals die in het Engels is beschreven. Materialen worden bewerkt voor de Zweedse context, basispublicaties, zoals Gibbons (2002), zijn in het Zweeds vertaald om de toegankelijkheid te bevorderen en er is een landelijk professionaliseringsaanbod gerealiseerd.

Het Platform Taalgericht Vakonderwijs heeft een aantal mogelijkheden geïnventariseerd om ook in de Nederlandse context de waarde te verkennen van genregericht vaktaalonderwijs als een verdere verdieping van taalgericht vakonderwijs. Ik zal daarvan een overzicht geven.

In de presentatie van Van der Leeuw en Meestringa op deze conferentie wordt verder op deze introductie voortgebouwd in een analyse van taaleisen bij economie.

Referenties en aanbevolen introducerende literatuur

Christie, F. & B. Derewianka (2008). 'A functional approach to writing development'. In: Christie, F. & B. Derewianka. *School Discourse. Learning to write across the years of schooling*. London: Continuum, p. 1-29.

[Inleidend hoofdstuk in een boek over de ontwikkeling van schrijfvaardigheid in het primair en voortgezet onderwijs. Schets van een theoretisch kader voor onderzoek naar schrijven: de 'systemic functional linguistics' (integrale functionele linguïstiek) van Halliday & Matthiessen (2004). Introductie van het taalkundig concept 'genre'.]

Gibbons, P. (2006). *Bridging discourses in the ESL classroom. Students, teachers and researchers*. London: Continuum.

Gibbons, P. (2002). *Scaffolding Language, Scaffolding Learning Teaching second language learners in the mainstream classroom*. Portsmouth: Heinemann.

Gibbons, P. (2009). *English Language Literacy and Thinking. Learning in the challenging zone*. Portsmouth: Heinemann.

Hajer, M., E. van der Laan & T. Meestringa (2010). *Taalgericht de lessen in! Achtergronden bij dertien lessenseries*. Enschede: SLO.

[Geeft een beschrijving van het project *Taalgericht de Vakken in!* van het Platform Taalgericht Vakonderwijs. De dertien lessenseries die daarbinnen ontwikkeld zijn, zijn te bestellen bij www.slo.nl en te downloaden via www.taalgerichtvakonderwijs.nl/ producten.]

- Halliday, M.A.K. (2004). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- Hamilton, A. (2010). 'Teaching functional grammar in primary school'. In: M. Olofsson (red.) (2009). *Genre och funktionellt språk i teori och praktik*. Stockholm: Stockholms universitets förlag, p. 38-51.
- [Praktische uitwerking van functionele grammatica en het genreconcept in het primair onderwijs. In het leergebied 'wereldoriëntatie' schrijven leerlingen een informatieve tekst over een zeedier. Illustratie van de toegepaste didactiek: de 'teaching-learning cycle'.]
- Love, K. (2009). "Literacy pedagogical content knowledge in secondary teacher education: reflecting on oral language and learning across disciplines". In: *Language and Education*, jg. 23, nr. 6, p. 541-560.
- [Toepassing van het genreconcept in de lerarenopleiding. Aanstaaende leraren analyseren de mondelinge interactie met hun leerlingen. Ze reflecteren op de rol van taal in het leren van vakinhouden en in vakspecifieke vormen van redeneren.]
- Rose, D. (2008). Writing as linguistic mastery: the development of genre-based literacy pedagogy. In: Myhill, D., D. Beard, M. Nystrand & J. Riley (eds.). *Handbook of Writing Development*. London: Sage.
- [Historische overzicht van drie decennia vernieuwingen van het schrijfonderwijs op basis van het genreconcept in Australië. Welke genres treffen we aan in het onderwijs in de vakken? Via welke didactiek leren leerlingen die genres beheersen?]
- Schleppegrell, M.J. & M. Achugar (2003). "Learning language and learning history: a functional approach". In: *TESOL Journal*, jg. 21, nr. 2, p. 21-27.
- [Een voorbeeld van genredidactiek in het geschiedenisonderwijs. Met behulp van een functioneel linguïstische analyse worden kenmerken van geschiednisteksten bepaald. Die analyse kan door leerlingen ingezet worden als gereedschap om de betekenis van geschiednisteksten te doorgronden (begrijpend lezen).]
- Schleppegrell, M.J. (2007). "The linguistic challenges of mathematics teaching and learning: a research review". In: *Reading & Writing Quarterly*, jg. 23, nr. 2, p. 139-159.
- [Voorbeeld van genredidactiek in het wiskundeonderwijs.]